

تاریخ دریافت: ۹۴/۰۶/۲۷

تاریخ پذیرش: ۹۴/۰۹/۰۶

بررسی اهداف و انگیزه‌های دانشجویان از کاربرست شبکه‌های اجتماعی مجازی (مطالعه موردی دانشجویان کارشناسی ارشد دانشگاه‌های تهران، علامه طباطبائی، شهید بهشتی و محقق اردبیلی)

نوشته

مهدی معینی کیا*

عادل زاهد بابلان**

ابراهیم آریانی***

علی خالق‌خواه****

چکیده

یکی از تأثیرگذارترین سرویس‌های ارائه شده در اینترنت شبکه‌های اجتماعی مجازی است. از این رو تحقیق حاضر با هدف بررسی اهداف و انگیزه دانشجویان از کاربرست شبکه‌های اجتماعی مجازی و مطالعه مقایسه‌ای آنها انجام گرفت. روش پژوهش از نظر راهبرد اصلی: کمی؛ از نظر راهکار اجرایی: میدانی؛ از نظر تکنیک تحلیلی: توصیفی-همبستگی بود. جامعه آماری را دانشجویان کارشناسی ارشد دانشگاه‌های تهران، علامه طباطبائی، شهید بهشتی و محقق اردبیلی در سال تحصیلی ۱۳۹۳-۱۳۹۲، با حجم تقریبی ۲۰ هزار نفر تشکیل می‌داد. روش نمونه‌گیری از نوع تصادفی ساده بود. حجم نمونه با توجه به مدل کرجسی-مورگان و با در نظر گرفتن خطای $\alpha = 0/05$ ؛ قریب به ۳۷۷ نفر در نظر گرفته شد که از این تعداد ۳۰۸ پرسشنامه قابل تحلیل بود. جهت جمع‌آوری داده‌ها از پرسشنامه محقق ساخته شبکه‌های اجتماعی مجازی (با پایایی $\alpha = 0/66$)، استفاده شد. تحلیل داده‌ها با استفاده از نرم‌افزار آماری spss20 و آزمون‌های موزس، یومان‌ویتنی، جان‌خیر، کروسکال والیس و اسپیرمن انجام گرفت. نتایج نشان داد از مجموع دانشجویان مورد بررسی ۲۸/۶ درصد، به صورت روزانه از شبکه‌های اجتماعی مجازی استفاده می‌کنند. ۳۹ درصد به صورت متوسط، روزانه حداقل مدت یک ساعت و ۱۶/۹ درصد روزانه دو ساعت از شبکه‌های اجتماعی استفاده می‌کنند. ۸۱/۸ درصد دانشجویان حداقل در یکی از شبکه‌های اجتماعی مجازی عضو هستند. از بین شبکه‌های اجتماعی مختلف، فیس‌بوک با ۶۳/۸۸ درصد بیشترین کاربر را دارد. کاربرست شبکه‌های اجتماعی مجازی عمومی با هدف تعامل با دوستان برابر با ۵۸/۸ درصد بیشترین درصد و کاربرست این‌گونه جوامع مجازی با هدف انجام کارهای پنهانی و

* استادیار گروه علوم تربیتی، دانشکده علوم تربیتی و روان‌شناسی، دانشگاه محقق اردبیلی m - moeinikia@uma.ac.ir

** دانشیار گروه علوم تربیتی، دانشکده علوم تربیتی و روان‌شناسی، دانشگاه محقق اردبیلی zahed@uma.ac.ir

*** کارشناس ارشد رشته تحقیقات آموزشی، دانشگاه محقق اردبیلی zhwani13@yahoo.com

**** استادیار گروه علوم تربیتی، دانشکده علوم تربیتی و روان‌شناسی، دانشگاه محقق اردبیلی Alikhaleg@gmail.com

خصوصی با ۵/۵ درصد کمترین درصد را به خود اختصاص داده‌اند. در دانشجویان مذکور بالاترین درصد مربوط به استفاده از شبکه‌های مجازی تخصصی و عمومی برای فعالیت‌های علمی و پژوهشی و بعد از آن برای فعالیت‌های سرگرمی است. در دانشجویان دختر بالاترین درصد استفاده از شبکه‌ها با هدف سرگرمی و بعد از آن فعالیت‌های علمی و پژوهشی است. دانشجویان پسر بیشتر از دانشجویان دختر از شبکه‌های اجتماعی مجازی استفاده می‌کنند و دانشجویان دختر و پسر از نظر نوع کاربری شبکه‌های اجتماعی با یکدیگر دارای تفاوت معنی‌دار هستند. دانشجویان دارای عملکرد تحصیلی مختلف (خوب، متوسط و ضعیف)، از لحاظ میزان استفاده و نوع استفاده از شبکه‌های اجتماعی باهم تفاوت معنی‌دار ندارند و در نهایت هرچه میزان آگاهی از شبکه‌های اجتماعی مجازی در بین دانشجویان بیشتر باشد، به همان اندازه استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی نیز بیشتر است و بالعکس.

کلیدواژه: ابزارهای اینترنتی، شبکه‌های اجتماعی مجازی، تحصیلات تکمیلی، دانشجویان.

مقدمه

امروزه جهانی با ویژگی‌هایی که ارتباطات رایانه‌ای و اینترنتی آن را رقم زده‌است، پدید آمده‌است. جامعه شبکه‌ای باعث شده‌است تا جامعیت، پیچیدگی و شبکه‌سازی فناورانه به حوزه‌های متنوع زندگی و آموزشی نفوذ کند. یکی از امکانات فناوری اطلاعات و ارتباطات مبنی بر ابزارهای وب ۲، شبکه‌های اجتماعی مجازی (Virtual Social Networks) هستند. بر اساس تعریف، رسانه‌های اجتماعی با عنوان شبکه‌های اینترنتی که یک ارتباط آن‌لاین برای کاربران جهت تعامل سریع و آسان را فراهم می‌کنند، معرفی شده‌اند (احمد، ۲۰۱۱). بوید و الیسون (۲۰۰۷) شبکه‌های اجتماعی مجازی را به‌عنوان امکانات وب‌محور که به افراد اجازه الف. ایجاد پروفایل عمومی و نیمه عمومی؛ ب. ایجاد لیست ارتباطی خود با دیگر کاربران به‌صورت مفصل و ج. دیدن و پیمایش کردن لیست ارتباطی خود و دیگر فهرست‌هایی که به‌وسیله سایر کاربران ساخته شده؛ تعریف کرده‌اند. ویلیام (۲۰۰۹) نیز در تعریفی دیگر شبکه‌های اجتماعی مجازی را عبارت از جامعه‌ی برخاسته از کاربران اینترنتی که تمایل به برقرار کردن ارتباط با دیگر کاربران در حوزه‌های مورد علاقه دو طرف را دارند، تعریف کرده‌است.

در حال حاضر شبکه‌های اجتماعی در بین کاربران چنان مورد استقبال قرار گرفته که به جرئت می‌توان گفت یکی از تأثیرگذارترین سرویس‌های ارائه شده‌است که در سال‌های اخیر تحول شگرفی در نظام اجتماعی کشورهای مختلف جهان به‌وجود آورده‌است. (سلیمانی‌پور، ۱۳۹۰)

عنوان شبکه اجتماعی مجازی با قالب امروزی برای نخستین بار در سال ۱۹۶۰ در دانشگاه ایلینویز در ایالات متحده آمریکا مطرح شد (افراسیابی، ۱۳۹۲). پس از آن ظهور سایت‌های شبکه اجتماعی در سال ۱۹۹۵ با سایت همکلاسی (Classmate) که به اعضا کمک می‌کرد دوستان دوران تحصیل در مقاطع ابتدایی، دبیرستان و دانشگاه را پیدا کنند کلید خورد.

(سعیدی پور، معصومی فرد، ۱۳۹۲). بخشی از کاربران فناوری اطلاعات و ارتباطات، پژوهشگران حوزه‌های گوناگون علمی هستند که از منابع و امکانات آن برای دستیابی به اطلاعات و انجام مبادلات علمی بهره می‌گیرند. با توسعه نرم‌افزارهای نسل دوم وب، بسته‌های نرم‌افزاری منبع‌باز و فناوری سه‌بعدی تحت وب، قابلیت‌های شگرفی برای کلیه کاربران فاوا و به‌ویژه برای پژوهشگران به‌وجود آمده‌است (برافی، ۲۰۰۶). از نظر داوولی (۲۰۰۷) پژوهشگران با استفاده از امکانات ارتباطی و تعاملی این فناوری‌ها می‌توانند در هر زمان با همکاران خود در مناطق مختلف جهان ارتباط برقرار کنند و به تعبیر جامعه‌شناسان، اجتماع‌های رابطه‌ای (Relational Community) یا ذهنی تشکیل دهند. آنها با به‌کارگیری قابلیت‌های سه‌بعدی و چندرسانه‌ای این فناوری‌ها می‌توانند منابع اطلاعاتی متنی و غیر متنی نظیر ویدئوها، کلیپ‌های صوتی، پادکست‌ها و تصاویر دست‌اول را از سراسر جهان با یکدیگر مبادله کنند. یکی دیگر از قابلیت‌ها و امکانات مهم فاوا، امکان انتشار و استفاده از نظرات صاحب‌نظران و پژوهشگران برای بهبود فعالیت‌های علمی و پژوهشی است. پژوهشگران با ایجاد وب‌نوشت، گروه‌های خبری و ... می‌توانند تصمیم‌های پژوهشی خود را با سایر افراد صاحب‌نظر مبادله کنند و از نظرات آنها برای اصلاح و بهبود فرایندهای پژوهشی بهره‌گیرند (مک‌لاگلین، لی، ۲۰۰۷). از این‌رو دسترسی و استفاده از امکانات فاوا یکی از عوامل مهم و مؤثر در توسعه فعالیت‌های پژوهشی پژوهشگران به‌حساب می‌آید. (سراجی، حاتمی، ۱۳۹۲)

در عرصه علم و تعلیم و تربیت شبکه‌های اجتماعی مجازی، حوزه تحقیقاتی برای اطلاعات جامع دانشجویان است که به‌سرعت در حال رشد هستند (هاری اوینس، لیتینن، یو ۲۰۱۰). با پیدایش شبکه‌های اجتماعی، استفاده از این شبکه‌ها جزء جدایی‌ناپذیری از زندگی بسیاری از دانشجویان شده‌است و بر روی کلیه جوانب زندگی دانشجویی، از جمله میزان مطالعه، عملکرد تحصیلی و سایر مهارت‌های تحصیلی آنها، تأثیر مستقیم داشته‌است. (کیرسچنز، کارپینسکی، ۲۰۱۰) پژوهشگران در مطالعه‌ای که در سال ۲۰۱۰ در مورد کاربست شبکه‌های اجتماعی مجازی (فیس‌بوک) در آموزش عالی بر روی دانشجویان انجام داده‌اند نشان دادند، با ادغام ابزارها و سرویس‌های شبکه اجتماعی در سیستم یادگیری الکترونیکی، کاربران می‌توانند در آموزشگاه‌ها، مدارس و دانشگاه‌های مختلف ارتباط گسترده‌ای با یکدیگر داشته باشند و جامعه مجازی ایجاد کنند (روبلیر، مک‌دانیل، وب، هرمن، ویتی، ۲۰۱۰). روزاک، پوگانیک و کس (۲۰۱۲) در مطالعه خود Coome LMS و شبکه اجتماعی فیس‌بوک را ادغام کردند و به این نتیجه رسیدند که فرایندهای آموزش الکترونیکی با ابزارهای شبکه اجتماعی کامل می‌شود.

در مطالعه‌ای دیگر که محققان در دانشگاه رودس بر روی افزایش ارزش آموزشی ادغام سکوی شبکه اجتماعی و سیستم مدیریت یادگیری انجام دادند، سطح یادگیری غیررسمی را با استفاده از شبکه اجتماعی در سیستم آموزش و پرورش افزایش دادند. (گریمو، هالس، ۲۰۱۲)

در تحقیقات اخیر که بر روی استفاده از نرم افزارهای اجتماعی در آموزش عالی صورت گرفته، روشن شده است که به کارگیری نرم افزارهای شبکه‌های اجتماعی اهداف آموزشی چون ابداع راه‌های جدید برای یادگیری، دادن کنترل به دانش‌آموزان و دانشجویان، ارائه مهارت‌های قابل انتقال، حمایت از آموزش همکاران به یکدیگر، افزایش یادگیری سازنده، ایجاد هویت دیجیتالی و پرورش تعامل اجتماعی را به ارمغان آورده است. (اشرف، زبیده، ۲۰۱۲)

در مطالعه گرینهو و روبلیه (۲۰۰۹) تحلیل داده‌ها نشان داد که سایت‌های شبکه اجتماعی، یادگیری اجتماعی دانشجویان را در سه حیطه تصدیق و قدردانی از کار خلاق، پشتیبانی از همکاران فارغ‌التحصیل و تکالیف مربوط به کلاس حمایت می‌کند.

بوید و الیسون (۲۰۰۹) در نتیجه مطالعه خود بیان کرده‌اند که دانشجویان زمان قابل توجهی را صرف استفاده از رسانه‌های الکترونیکی می‌کنند. با وجود تقویت نشدن و عدم دسترسی دانشجویان به منابع اطلاعاتی خاص خارج از کلاس درس، اهرم شبکه‌های اجتماعی در جامعه به‌عنوان راهکاری امیدوارکننده است. همچنین وجود شبکه‌های اجتماعی در راستای برآوردن اهداف ارتباطی جوامع، ارائه راهنمایی و حمایت از کاربران جدید، ارائه اطلاعات مفید و فرصت‌هایی برای رشد و توسعه شخصی و کمک به اعضا به‌عنوان کانال ارتباطی جهت ساختن فرهنگ جامعه ضروری هستند. بررسی این محققین همچنین نقش رسانه‌های اجتماعی مجازی را در رشد و توسعه دانشجویان بررسی کرده‌اند و به نتایج معنی‌داری دست یافته‌اند.

در طول دهه گذشته استفاده از رسانه‌های اجتماعی به‌طور معنی‌داری افزایش یافته است (مورنو و همکاران، ۲۰۱۲). به‌طوری که استفاده از وب‌گاه‌های شبکه اجتماعی از جمله شبکه‌های اجتماعی فیس‌بوک و توییتر بخشی از زندگی دانشجویان ایالات متحده شده است (جانکو، لوکن، هایبرگر، ۲۰۱۱). همچنین با کاربست شبکه‌های مجازی عملکرد چندتکلیفی و چندگانه داشتن دانشجویان نیز افزایش یافته است. چنان‌که یافته تحقیقی اشاره دارد که یک پنجم از افراد مورد بررسی آنان در حالی که در کلاس درس‌اند به‌طور مداوم از فیس‌بوک استفاده می‌کنند (بوراک، ۲۰۱۲). در یک مطالعه زمینه‌ای جمیل و پیترسون (۲۰۰۶) از دانشجویان چندین دانشگاه در آمریکا نشان داده شد که ۹۱ درصد از دانشجویان از سایت شبکه اجتماعی فیس‌بوک استفاده می‌کنند. هسن، درومهلر، مالارد، مک‌کی و سچلگل (۲۰۱۱) نیز ابراز کرده‌اند که دانشجویان دانشگاه‌های مختلف از شبکه‌های اجتماعی به‌عنوان ابزاری ارتباطی استفاده می‌کنند. تکنولوژی رسانه‌های اجتماعی در بین دانشجویان رایج و عمومی شده‌اند و باعث اتکا و وابستگی دانشجویان بر این شبکه‌ها جهت ارتباط شده‌اند. نتایج مطالعه هایبرگر و هارپر در سال ۲۰۰۸ نشان داده است که ۸۵ درصد دانشجویان از وب‌گاه‌های شبکه‌های اجتماعی مجازی به‌عنوان اصلی‌ترین روش ارتباطی استفاده می‌کنند. علاوه بر این برویکر (۲۰۱۳) بر این باور است که در بسیاری از اوقات نیاز به ابقای ارتباط با دوستان، خانواده، همفکران و ... انگیزه‌ای برای دانشجویان جهت استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی به‌ویژه فیس‌بوک است.

بسیاری از پژوهش‌هایی به بررسی انگیزه‌های افراد برای عضویت در شبکه‌های اجتماعی مجازی پرداخته‌اند، نشان می‌دهد که این شبکه‌ها همه نیازهای کاربران را که قبلاً به‌طور پراکنده با پست الکترونیک، وب‌گاه‌های خبری، وب‌نوشت‌ها، اتاق‌های گفت‌گو و ... برآورده می‌شد را تأمین می‌کنند. افراد برای سرگرمی، نیازهای اطلاعاتی، معاشرتی، کنجکاوی، رهایی، تعامل اجتماعی و گذران وقت در این فضا حضور می‌یابند (لويس، کافمن، گنزالز، ویمر، کریسیس، ۲۰۰۸). در واقع کاربران شبکه‌های اجتماعی مجازی نیازهای بین فردی، تماس اجتماعی، هویت شخصی و نیازهای راهنمایی یا اطلاعاتی خود را مرتفع می‌کنند. (سدیر، اوویشی، ۲۰۰۹)

محققان ارتباطات دانشگاه تگزاس در پژوهشی مبتنی بر رویکرد پژوهشی توجه به نیازهای کاربران و تنوع آنها، نشان دادند که مشارکت و فعالیت دانشجویان در شبکه‌های اجتماعی مجازی از جمله فیس‌بوک برای ارضای چهار نیاز اساسی است: اجتماعی بودن، تفنن و سرگرمی، شناخت خویش و کسب اطلاعات. (نامسو، کی، والنزولا، ۲۰۰۹)

از طریق شبکه‌های اجتماعی مجازی کاربران قادر به ساختن پروفایل، تسهیم کردن اطلاعات، دیدن یادداشت‌های دیگر کاربران و ... هستند (جاوا، سانگ، فینین، تسنگ، ۲۰۰۷). با ادامه افزایش محبوبیت شبکه‌های مجازی، بیشتر دانشگاهیان به افزایش استفاده از این شبکه‌ها به‌منظور تدریس موفق به نسل جدید دانشجویان اقدام کرده‌اند و شبکه‌های اجتماعی مجازی در بسیاری از کلاس‌های دانشگاه‌ها مورد استفاده قرار گرفته‌است (جانز، جانسن - یل، میلر مایر، سیون پرین، ۲۰۰۸؛ جاکوبسن، فورست، ۲۰۱۱). اکثر اساتیدی که این تکنولوژی را به‌کار بسته‌اند بر این باورند که این شبکه‌ها، روشی‌اند که از طریق آن ارتباط مثبتی با دانشجویانشان در حین تدریس دارند. علاوه بر این متخصصان ابراز داشته‌اند؛ ارتباط اجتماعی مجازی بین دانشجویان می‌تواند عاملی برای یادگیری موفق باشد. (روبلیر و همکاران، ۲۰۱۰)

محدود بودن میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی و استفاده از آنها جهت ارتباط با اساتید، خانواده و دوستان می‌تواند دانشجویان را در کسب عملکرد تحصیلی و آکادمیکی مثبت موجب شوند. گرچه عکس این قضیه نیز صادق است. بدین قرار که سپری کردن زمان بیش از حد جهت استفاده از شبکه‌های مجازی باعث تأثیر منفی بر دانشجویان و وارد ساختن خلل در عملکرد تحصیلی و آکادمیکی آنان می‌شود (کیرسچنر، کارپینسکی، ۲۰۱۰). در همین راستا تامسون و همکاران (۲۰۰۸) بیان کرده‌اند استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی جزء جدایی‌ناپذیری از زندگی بسیاری از دانشجویان شده‌است و بر روی کلیه جوانب زندگی دانشجویی، از جمله میزان مطالعه و عملکرد تحصیلی آنها، تأثیر مستقیم داشته‌است.

تارنمای شبکه‌های اجتماعی مجازی به‌طور بالقوه‌ای چه در سطح روابط بین فردی و چه در سطح روابط اجتماعی، توانایی ایجاد تغییرات اساسی در زمینه زندگی اجتماعی هر فرد را دارند (الیسون، لمپ، استینفیلد، ۲۰۰۹). در اغلب موارد مهم‌ترین تأثیر استفاده از این‌گونه تارنماها را حفظ و ارتقاء روابط گذشته می‌دانند (هامتون، ولمن، ۲۰۰۳). این در حالی است که نباید از

نقش این گونه شبکه‌ها در شکل‌گیری روابط جدید بین فردی غافل شد (والتر، پارکس ۲۰۰۲). از سوی دیگر، هرچند که فعالیت و عضویت در این شبکه‌ها سبب تسهیل ارتباط با دوستان می‌شود (پمپیک، یرمولایوا، کالورت ۲۰۰۹)، ولی به همان میزان با کاهش زمان مطالعه دانشجویان، سبب اختلال در روند تحصیل آنها می‌شود (أبرین، ۲۰۱۱)؛ اما شبکه‌های اجتماعی صرفاً تأثیرات منفی نداشته و می‌توان با به‌کارگیری آنها در فرایند آموزشی و یا درمانی، از آنها به‌طور بهینه در جهت اهداف آموزشی استفاده کرد (یدیدیا و همکاران، ۲۰۰۳؛ تکلهایمنت، هیکن، ۲۰۱۱). مطالعات اخیر نشان داده‌اند، گرچه رسانه‌های اجتماعی پتانسیلی برای ایجاد تأثیرات منفی بر روی دانشجویان دارند، با این وجود این وب‌گاه‌ها می‌توانند به‌عنوان یک منبع مفید و مثبت برای دانشجویان در جنبه‌های مختلف خدمت‌رسانی کنند به شرطی که به‌طرز صحیحی مورد استفاده قرار بگیرند (هنسن و همکاران، ۲۰۱۱). برای مثال تحقیق جانز و همکاران در سال ۲۰۰۸ نشان داده‌است، دانشگاه‌هایی که از این تکنولوژی استفاده می‌کنند می‌توانند به‌صورت مؤثر و مثبت به دانشجویانشان در زمینه تخصصی و کاری خودشان انگیزه بدهند. افزایش انگیزه دانشجویان می‌تواند در موفقیت‌های آنان، نمرات و سایر جنبه‌های روان‌شناختی افراد مؤثر و مفید واقع شود (ایمهف، ولمیر، بیرلین، ۲۰۰۷). با وجود مخالفت برخی از اساتید دانشگاه‌ها با کاربست این تکنولوژی، سایت‌های شبکه مجازی هنوز سریع‌ترین نوع تکنولوژی در حال رشد بین دانشجویان هستند (جانکو، کل-اونت، ۲۰۰۸). در مقابل این دسته مخالف، اساتید دیگری وجود دارند که فیس‌بوک و سایر شبکه‌های اجتماعی مجازی را به‌عنوان تکنولوژی‌ای کارآمد و تجاری و راهی برای ایجاد ارتباط با دانشجویانشان می‌دانند. (روبلیر و همکاران، ۲۰۱۰)

همچنان که دانشجویان بیشتر بر کاربست شبکه‌های اجتماعی مجازی متکی می‌شوند، این دید را کسب می‌کنند که این جوامع مجازی جنبه‌ای معنی‌دار از زندگیشان است و این امر خود باعث استفاده افراطی از شبکه‌ها شده و می‌تواند اثر منفی بر عملکرد آکادمیکی آنان داشته باشد. بدین معنی که استفاده از شبکه‌های مجازی باعث کاهش تمرکز بر عملکرد تحصیلی شده و بر عادات مطالعه فردی تأثیر می‌گذارد (جاکوبسن، فورست، ۲۰۱۱). در این زمینه نتایج تحقیق استولاک، وندربرگ، بورکلند و ویس (۲۰۱۱) نشان داده‌است؛ دانشجویانی که به‌طور مداوم از شبکه فیس‌بوک استفاده می‌کنند در هفته ۱ تا ۵ ساعت مطالعه می‌کنند در حالی که دانشجویانی که عضو شبکه‌های اجتماعی مجازی نیستند ۱۱ تا ۱۵ ساعت در هفته به مطالعه می‌پردازند.

محققان در پژوهش‌های خود دریافته‌اند، نرم‌افزارهای اجتماعی از طریق پشتیبانی از تعامل، حمایت از ارائه و دریافت بازخورد و ایجاد شبکه‌های اجتماعی و ارتباط بین افراد به بهبود فرایند یادگیری و کسب مهارت‌های اساسی مانند؛ تفکر انتقادی، خلاقیت و حل مسئله در فراگیران کمک می‌کنند (بوید، ۲۰۰۷). همچنین مطالعاتی که جاناسن و همکاران، هرپنیوک، هوگارت، سلماندیو و کولوکوترنس در سال‌های ۲۰۰۴ تا ۲۰۰۸ در مورد آثار فناوری‌های نسخه

دوم وب و نرم‌افزارهای اجتماعی مجازی انجام داده‌اند نشانگر این است که ابزارهای نسخه دوم وب از طریق تسهیل ارتباط و مشارکت اجتماعی، کشف و تشریح اطلاعات به صورت گروهی، تولید و مدیریت محتوا، گردآوری مداوم دانش و اصلاح محتوا، توجه به اولویت‌ها و نیازهای شخصی، امکان ارتباط بین اعضای یک گروه مشخص، امکان ارتباط با افراد و منابع متنوع و ناشناس، امکان دریافت و ارائه بازخورد به یادگیرندگان؛ فرایند ساخت دانش و مهارت‌های وابسته به آن را تسهیل می‌کنند (به نقل از سراجی، ۱۳۹۰). ضیایی پرور و عقیلی (۱۳۸۹) نشان داده‌اند ۷۸ درصد کاربران اینترنت در ایران عضو یکی از انواع شبکه‌های اجتماعی مجازی هستند و اکثریت کاربران دارای وب‌نوشت بوده و از فضای شبکه‌های اجتماعی مجازی به خوبی مطلع هستند. همچنین نشان داده‌اند برای اغلب کاربران اینترنت در ایران، شبکه‌های اجتماعی مجازی علاوه بر کارکرد دوست‌یابی، کارکرد کسب اطلاعات و اخبار را نیز دارد. جوادی‌نیا، عرفانیان، عابدینی و بیجاری (۱۳۹۱) طی مطالعه‌ای که به بررسی تأثیر استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی بر عملکرد تحصیلی دانشجویان پرداخته‌اند نشان دادند، دانشجویان با معدل و عملکرد تحصیلی پایین‌تر نسبت به دانشجویان با عملکرد و معدل بالاتر، بیشتر از شبکه‌های اجتماعی استفاده می‌کنند. علاوه بر این در بررسی‌ای که اخوتی، اکبرنژاد و ذوالعلی (۱۳۹۰) بر روی جامعه دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی انجام داده‌اند، نتیجه‌گیری کرده‌اند که، عمده‌ترین دلیل استفاده دانشجویان از ابزارهای وب ۲ به منظور سرگرمی بوده‌است و در کنار آن اهداف دیگری همچون آموزش، پژوهش و ارتباط با دیگران نیز وجود داشته‌است.

به‌طور خلاصه می‌توان گفت همان‌گونه که از طریق استنادهای منابع مکتوب می‌توان ساختار توسعه علم یک موضوع یا یک کشور و غیره را ترسیم کرد، از طریق شبکه‌های اجتماعی مجازی نیز می‌توان الگوهای ارتباطی و توسعه علم در محیط وب را شناسایی و ترسیم کرد. همچنین وب، بسیاری از روش‌های پژوهشگران برای دسترسی به منابع علمی، شیوه انجام پژوهش، تبادل و انتشار یافته‌ها و به‌طور کلی فعالیت‌های علمی را تغییر داده‌است، به همین دلیل، اکنون ضرورتی برای ارزیابی تأثیر وب و امکانات آن از جمله شبکه‌های اجتماعی مجازی در دانشجویان و رفتارهای علمی آنان به وجود آمده‌است (اسدی، ۱۳۹۰). به‌عبارتی دیگر گرچه اینترنت در محافل علمی کشور بسیار مورد مطالعه قرار گرفته اما هنوز در حوزه شبکه‌های اجتماعی مجازی مطالعات چندانی انجام نشده‌است. از این رو تحقیق حاضر می‌تواند برای پژوهشگران و محققان حوزه علوم اجتماعی، رسانه‌ها و مطالعات جوانان دارای اهمیت باشد. همچنین در سطح سیاست‌گذاری، فقدان شناخت و درک جامع از ماهیت و کارکردهای برخی رسانه‌های جدید و نوپا و کم‌رنگ بودن ادبیات مرتبط با سواد رسانه‌ای در اتخاذ رویکردی تدافعی نسبت به شبکه‌های اجتماعی مجازی بی‌تأثیر نبوده‌است، به طوری که فضای شبکه‌های اجتماعی مجازی بیشتر با کارکرد سیاسی تهدیدانگاران در جامعه معرفی شده‌اند. در این وضعیت نمی‌توان با داشتن تصویری مبهم و غیرشفاف از این فضا به سیاست‌گذاری برای آن

پرداخت. با توجه به موارد مذکور و همچنین با توجه به نوظهور بودن پدیده شبکه‌های اجتماعی مجازی و گسترش روزافزون آنها و تأثیرات آنها بر جنبه‌های مختلف زندگی کاربرانشان و همچنین عدم آشنایی با تمام آثار استفاده از این شبکه‌ها از یک‌سو و انعطاف‌پذیری فناوری اطلاعات و ارتباطات و تکنولوژی‌های جدید (امکانات وب ۱ و وب ۲) و استقبال جوانان از شبکه‌های اجتماعی مجازی از سوی دیگر، پژوهش حاضر با هدف بررسی اهداف و انگیزه‌های دانشجویان از کاربری شبکه‌های اجتماعی مجازی و بررسی مقایسه‌ای کاربری شبکه‌های مجازی به تفکیک جنسیت پرداخته‌است.

سؤالاتی که در این پژوهش مطرح و بررسی شده‌اند عبارت‌اند از:

۱. وضعیت توصیفی اهداف و انگیزه‌های دانشجویان از کاربری شبکه‌های اجتماعی مجازی چگونه است؟
۲. آیا میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی در بین دانشجویان دختر و پسر متفاوت است؟
۳. آیا نوع کاربری شبکه‌های اجتماعی مجازی در بین دانشجویان دختر و پسر متفاوت است؟
۴. آیا میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی در بین دانشجویان با عملکردهای تحصیلی مختلف، متفاوت است؟
۵. آیا نوع کاربری شبکه‌های اجتماعی مجازی در بین دانشجویان با عملکردهای تحصیلی مختلف، متفاوت است؟
۶. آیا بین آگاهی و اطلاع از شبکه‌های اجتماعی مجازی و میزان استفاده از آنها رابطه وجود دارد؟

روش‌شناسی پژوهش

متدولوژی پژوهش حاضر از نظر راهبرد اصلی: کمی؛ از نظر هدف: کاربردی؛ از نظر راهکار اجرایی: میدانی؛ از نظر تکنیک تحلیلی: توصیفی-همبستگی بود. جامعه آماری این پژوهش را دانشجویان کارشناسی ارشد دانشگاه‌های تهران، علامه طباطبایی، شهید بهشتی و دانشگاه محقق اردبیلی در سال تحصیلی ۱۳۹۳-۱۳۹۲، در رشته‌های مختلف با حجم تقریبی ۲۰ هزار نفر تشکیل می‌داد. روش نمونه‌گیری از نوع تصادفی ساده بود. حجم نمونه با توجه به مدل کرجسی-مورگان و با در نظر گرفتن خطای $\alpha = 0/05$ قریب به ۳۷۷ نفر در نظر گرفته شد که از این تعداد، ۳۰۸ پرسشنامه قابل تحلیل بود. جهت جمع‌آوری داده‌ها از پرسشنامه محقق ساخته استفاده شد. برای معیاری سازی پرسشنامه شبکه‌های اجتماعی مجازی، از رویه استخراج اجزای متغیرهای مورد اندازه‌گیری از ادبیات موضوعی تحقیق و آنگاه بومی‌سازی آن با بهره‌گیری از نظریات متخصصان و نیز اجرای نمونه‌ای مقدماتی استفاده شد. بدین‌منظور، پرسشنامه طراحی شده، در اختیار اساتید راهنما و اساتید صاحب‌نظر قرار گرفت، آنگاه پس از اخذ نظریات اصلاحی و تعدیل موادی از آنها، در اختیار ۱۸ نفر از اعضای جامعه آماری به‌عنوان نمونه مقدماتی قرار گرفت و طبق نظریات اصلاحی این گروه نیز از مرتبط بودن

سؤالات با توجه به جامعه آماری مورد مطالعه اطمینان حاصل شد. جهت بررسی پایایی پرسشنامه کاربست شبکه‌های اجتماعی مجازی از ضریب آلفای کرونباخ بهره گرفته شد که برابر $\alpha = 0/66$ به دست آمد. در نهایت داده‌های جمع‌آوری شده در دو سطح توصیفی و استنباطی با استفاده از نرم‌افزار spss20 و آزمون‌های آماری موزس، یومان‌ویتنی، جان‌خیر، کروسکال والیس و اسپیرمن تجزیه و تحلیل شد.

یافته‌ها

از تعداد ۳۰۸ نفر نمونه‌گیری شده ۶۱ درصد مذکر (۱۸۸ نفر) و ۳۹ درصد مؤنث (۱۲۰ نفر) بودند که در دانشگاه‌های تهران (۲۵/۶ درصد)، علامه طباطبایی (۲۷/۹ درصد)، شهید بهشتی (۶/۲ درصد) و دانشگاه محقق اردبیلی (۳۹/۳ درصد) مشغول به تحصیل بودند. وضعیت توصیفی اهداف و انگیزه‌های دانشجویان از کاربست شبکه‌های اجتماعی مجازی چگونه است؟

تحلیل توصیفی داده‌ها نشان داد، تعداد ۸۸ نفر (۲۸/۶ درصد) به صورت روزانه، ۶ نفر (۱/۹ درصد) دو بار در هفته، ۲۴ نفر (۷/۸ درصد) به صورت دو هفته یک‌بار، ۵۵ نفر (۱۷/۹ درصد) ماهی یک بار و ۱۳۴ نفر (۴۳/۵ درصد) به صورت نامنظم و گه‌گاه از شبکه‌های اجتماعی مجازی استفاده می‌کنند. علاوه بر این از دانشجویان بررسی شده ۱۲۰ نفر (۳۹ درصد) به صورت متوسط، روزانه حداقل مدت یک ساعت، ۵۲ نفر (۱۶/۹ درصد) روزانه دو ساعت و ۱۸ نفر (۵/۸ درصد) متوسط روزانه سه ساعت از شبکه‌های اجتماعی مجازی استفاده می‌کنند. علاوه بر این با استفاده از پرسشنامه شبکه‌های اجتماعی مجازی اطلاعاتی در مورد عضویت و استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی توسط دانشجویان مورد بررسی به دست آمد که در زیر ارائه شده است.

جدول ۱ توزیع دانشجویان بر حسب میزان اطلاع از شبکه‌های اجتماعی مجازی

درصد	فراوانی (نفر)	میزان اطلاعات از شبکه‌های اجتماعی مجازی
۶/۲	۱۹	خیلی کم
۱۱	۳۴	کم
۴۸/۱	۱۴۸	متوسط
۲۵/۳	۷۸	زیاد
۹/۱	۲۸	خیلی زیاد
۱۰۰	۳۰۸	جمع

همان‌طور که مشاهده می‌شود ۴۸/۱ درصد (۱۴۸ نفر) دانشجویان به‌طور متوسط در مورد شبکه‌های مجازی اطلاعات دارند و بیشترین فراوانی را به خود اختصاص داده و افراد با میزان اطلاع خیلی کم از شبکه‌های مجازی (۶/۲ درصد) کمترین فراوانی را به خود اختصاص داده است.

در جدول ۲ میزان توزیع دانشجویان بر حسب عضویت در شبکه‌های اجتماعی مجازی ارائه شده‌است.

جدول ۲ توزیع دانشجویان بر حسب عضویت در شبکه‌های اجتماعی مجازی

عضویت	فراوانی (نفر)	درصد
عدم عضویت در شبکه‌های اجتماعی مجازی	۵۵	۱۷/۹
عضویت و کاربست شبکه‌های اجتماعی مجازی	۲۵۲	۸۱/۸
عدم پاسخ	۱	۰/۳
جمع	۳۰۸	۱۰۰

همان‌طور که در جدول ۲ مشاهده می‌شود از مجموع دانشجویان مورد بررسی ۸۱/۸ درصد (۲۵۲ نفر) حداقل در یکی از شبکه‌های اجتماعی مجازی عضو هستند و از آن استفاده می‌کنند و ۱۷/۹ درصد (۵۵ نفر) در هیچ‌کدام از شبکه‌های اجتماعی مجازی عضویت ندارند.

جدول ۳ توزیع دانشجویان بر حسب مدت زمان عضویت و کاربست شبکه‌های اجتماعی مجازی

مدت زمان عضویت در شبکه‌های مجازی	فراوانی (نفر)	درصد
۱ تا ۶ ماه	۲۹	۹/۴
۶ ماه تا ۱ سال	۲۱	۶/۸
۱ تا ۲ سال	۵۱	۱۶/۶
بیشتر از ۲ سال	۱۱۶	۳۷/۷
عدم پاسخ	۹۱	۲۹/۵
جمع	۳۰۸	۱۰۰

همان‌طور که در جدول ۳ مشاهده می‌شود، از بین دانشجویانی که در شبکه‌های اجتماعی مجازی عضو هستند و از آنها استفاده می‌کنند، در مورد مدت زمانی که از عضویت آنها در این شبکه‌ها می‌گذرد ۳۷/۷ درصد (۱۱۶ نفر) بیشتر از ۲ سال است که از این شبکه‌ها استفاده می‌کنند و بیشترین میزان را به خود اختصاص داده‌است. همچنین افراد کاربر با سابقه زمانی عضویت ۶ ماه تا ۱ سال با ۶/۸ درصد کم‌ترین فراوانی را داشتند.

در جدول ۴ به بررسی وضعیت توصیفی دانشجویان بر حسب استفاده از انواع شبکه‌های اجتماعی مجازی، داخلی یا خارجی، پرداخته شده‌است.

جدول ۴ توزیع دانشجویان بر حسب نوع شبکه اجتماعی مورد استفاده (داخلی یا خارجی)

نوع شبکه اجتماعی مجازی	فراوانی (نفر)	درصد
استفاده بیشتر از شبکه داخلی	۷۸	۲۵/۳
استفاده بیشتر از شبکه خارجی	۱۶۹	۵۴/۹
استفاده از هیچ کدام یا استفاده از هر دو به صورت برابر	۵۹	۱۹/۲
عدم پاسخ	۲	۰/۶
جمع	۳۰۸	۱۰۰

همان‌طور که در جدول ۴ آمده است، دانشجویان مورد بررسی در مقایسه بین استفاده از دو نوع شبکه اجتماعی مجازی داخلی و خارجی، بیشتر از شبکه‌های اجتماعی مجازی خارجی استفاده می‌کنند. بدین معنی که ۵۴/۹ درصد (۱۶۹ نفر) بیشتر از شبکه‌های اجتماعی خارجی و ۲۵/۳ درصد (۷۸ نفر) بیشتر از شبکه‌های اجتماعی داخلی استفاده می‌کنند.

توزیع فراوانی دانشجویان بر حسب موافقت آنها در مورد اینکه حضور در شبکه‌های اجتماعی بخشی از فعالیت‌های روزانه آنها را تشکیل می‌دهد یا نه در جدول ۵ آمده است.

جدول ۵ توزیع دانشجویان بر حسب موافقت با حضور در شبکه مجازی به عنوان بخشی از فعالیت روزانه

میزان موافقت	فراوانی (نفر)	درصد
کاملاً مخالف	۳۶	۱۱/۷
مخالف	۹۷	۳۱/۵
بدون نظر	۷۵	۲۴/۴
موافق	۴۷	۱۵/۳
کاملاً موافق	۵۳	۱۷/۲
جمع	۳۰۸	۱۰۰

همان‌طور که در جدول ۵ مشاهده می‌شود ۳۱/۵ درصد (۹۷ نفر) مخالف حضور در شبکه‌های اجتماعی مجازی به عنوان بخشی از فعالیت‌های روزانه‌شان هستند. اگر به صورت دو نیمه موافق و مخالف دانشجویان را مورد مقایسه قرار دهیم ملاحظه می‌شود که ۴۳/۲ درصد (۱۳۳ نفر) در نیمه مخالف و ۳۲/۵ درصد (۱۰۰ نفر) در نیمه موافق با حضور در شبکه‌های اجتماعی مجازی به عنوان بخشی از فعالیت روزانه قرار می‌گیرند.

جدول ۶ نشان می‌دهد که دانشجویان با اهداف و انگیزه‌های مختلفی از انواع شبکه‌های اجتماعی مجازی استفاده می‌کنند.

جدول ۶ توزیع دانشجویان بر حسب نوع اهداف و کاربست شبکه‌های اجتماعی مجازی عمومی

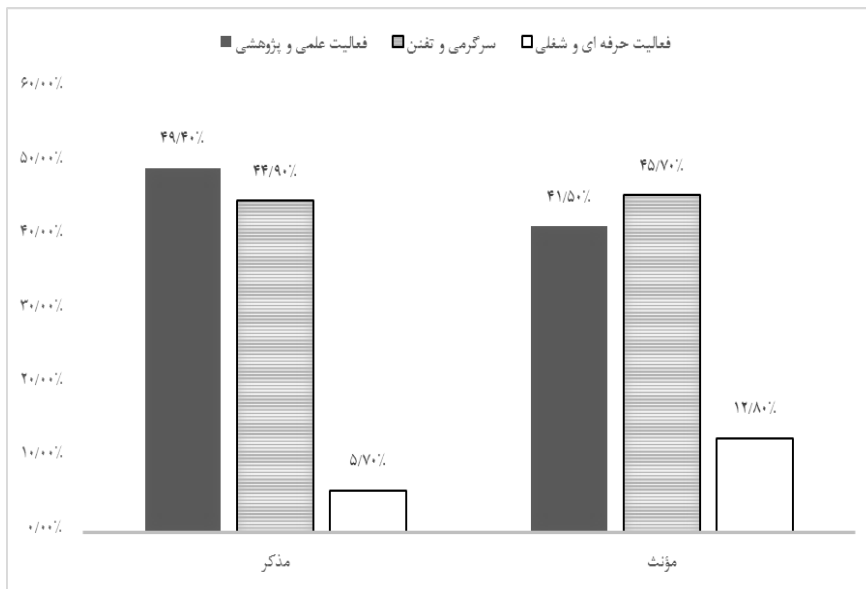
نوع هدف و کاربست	فراوانی (نفر)	درصد
یافتن کنفرانس‌های مفید، مقالات کنفرانس‌ها و سمینارها	۱۱۷	۳۸
انجام کارهای پنهانی، خصوصی و دزدکی	۱۷	۵/۵
فعالیت‌های حرفه‌ای (از قبیل جست‌جوی شغل)	۶۰	۱۹/۵
تعامل با دوستان	۱۸۱	۵۸/۸
آپلود کردن عکس و مطالب	۸۷	۲۸/۲
به‌روز آوری اطلاعات پروفایل	۴۷	۱۵/۳
ارتقا و ترویج دانش پژوهشی خود	۷۰	۲۲/۷
جست‌وجوی عکس، فایل، موزیک و ویدئو	۱۱۰	۳۵/۷
ارائه بازخورد به دوستان	۵۴	۱۷/۵
سایر هدف‌ها	۴۸	۱۵/۶

همان‌طور که در جدول ۶، مشاهده می‌شود کاربست شبکه‌های اجتماعی مجازی عمومی با هدف تعامل با دوستان برابر با ۵۸/۸ درصد (۱۸۱ نفر) بیشترین درصد و کاربست این‌گونه جوامع مجازی با هدف انجام کارهای پنهانی، خصوصی و دزدکی (از جمله کارهای سیاسی و ...) با ۵/۵ درصد (۱۷ نفر) کمترین درصد را به خود اختصاص داده‌اند.

در یک نگاه دیگر، دانشجویانی که از انواع مختلف شبکه‌های اجتماعی مجازی (شبکه‌های مجازی عمومی مانند فیس‌بوک و ...، شبکه‌های مجازی تخصصی مانند ریسرچرگیت، کلاسمیت و ...) استفاده می‌کنند بر حسب سه نوع کاربست اصلی شامل فعالیت‌های علمی و پژوهشی، فعالیت‌های سرگرمی و فعالیت‌های حرفه‌ای و شغلی مورد توجه واقع شده‌اند که اطلاعات مربوط در این زمینه در جدول ۷ و نمودار ۱ آمده‌است.

جدول ۷ توزیع دانشجویان کاربر شبکه‌های مجازی بر حسب نوع استفاده

نوع کاربست	دانشجویان مذکر		دانشجویان مؤنث	
	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد
فعالیت‌های علمی و پژوهشی	۷۸	۴۹/۴	۳۹	۴۱/۵
سرگرمی	۷۱	۴۴/۹	۴۳	۴۵/۷
فعالیت‌های حرفه‌ای و شغلی	۹	۵/۷	۱۲	۱۲/۸
جمع	۱۵۸	۱۰۰	۹۴	۱۰۰

نمودار ۱ توزیع دانشجویان کاربر شبکه‌های اجتماعی مجازی بر حسب نوع استفاده از شبکه‌ها

همان‌طور که در جدول ۷ و نمودار ۱ مشاهده می‌شود در دانشجویان مذکر بالاترین درصد مربوط به استفاده از شبکه‌های مجازی برای فعالیت‌های علمی و پژوهشی (۴۹/۴ درصد) و بعد از آن برای فعالیت‌های سرگرمی و تفننی (۴۴/۹ درصد) است. در حالی که در دانشجویان دختر بالاترین درصد استفاده از شبکه‌ها با هدف سرگرمی (۴۵/۷ درصد) و بعد از آن فعالیت‌های علمی و پژوهشی (۴۱/۵ درصد) است. لازم به ذکر است که درصد بالاتری از دانشجویان دختر در مقایسه با دانشجویان پسر، از شبکه‌های مجازی برای فعالیت‌های حرفه‌ای و شغلی استفاده می‌کنند. امروزه انواع مختلفی از شبکه‌های اجتماعی در فضای مجازی ایجاد شده‌اند و هر روز بر تعداد این شبکه‌ها و تنوع امکانات آنها افزوده می‌شود. دانشجویان بررسی شده در تحقیق حاضر نیز در شبکه‌های اجتماعی مختلفی عضو بوده و یا از آنها استفاده می‌کنند که اطلاعات مربوط در این زمینه در جدول ۸ آمده است.

جدول ۸ شبکه‌های اجتماعی مجازی مورد استفاده دانشجویان

درصد	فراوانی (نفر)	نام شبکه اجتماعی مجازی
۶۳/۸۸	۱۶۱	فیس بوک
۱۰/۷۱	۲۷	توییتر
۹/۹۲	۲۵	گوگل پلاس
۱۹/۴۴	۴۹	ياهو گروه
۱۴/۲۸	۳۶	کلوب
۷/۱۴	۱۸	وی چت
۱/۹۸	۵	یوتیوب
۲/۳۸	۶	نیمباز
۲/۳۸	۶	اسکایپ
۱/۱۹	۳	وبنوشت
۲/۳۸	۶	انجمن
۲۴/۶۰	۶۲	سایر (اورکات، فیس‌نما، لینکدن، اینستاگرام، ویبر، مای اسپیس، مرجع متخصصین، مرجع‌های استخدامی، ...)

همان‌طور که در جدول ۸ آمده‌است، از دانشجویان بررسی شده ۱۶۱ نفر (۶۳/۸۸ درصد) از شبکه اجتماعی فیس‌بوک استفاده می‌کردند که بیشترین فراوانی را به خود اختصاص داده‌اند. بعد از این شبکه، تارگه‌های یاهو با ۱۹/۴۴ درصد و کلوب با ۱۴/۲۸ درصد در رتبه‌های دوم و سوم قرار دارند.

آیا میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی در بین دانشجویان دختر و پسر متفاوت است؟ برای تحلیل استنباطی در این زمینه، ابتدا نرمال بودن توزیع متغیر با استفاده از آزمون کولموگروف اسمیرنف بررسی شد. با توجه به اینکه توزیع متغیر میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی نرمال نبود ($sig=0/00<0/05$) و همچنین با توجه به اینکه سؤال به بررسی دو گروه مستقل می‌پردازد و از نوع مقایسه‌ای است، برای تحلیل آن از آزمون ناپارامتریک یومان ویتنی استفاده شد.

جدول ۹ مقایسه رتبه گروه‌ها در متغیر میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی

رتبه میانگین	فراوانی (نفر)	جنسیت
۱۶۵/۹۱	۱۸۸	مرد
۱۳۶/۶۲	۱۲۰	زن
	۳۰۸	جمع

در جدول ۹، مشاهده می‌شود که رتبه میانگین دانشجویان مذکر در میزان استفاده با ۱۶۵/۹۱ بالاتر از دانشجویان مؤنث با ۱۳۶/۶۲ قرار دارد.

جدول ۱۰ مقایسه میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی در بین دانشجویان دختر و پسر

میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی	
"۹۱۳۴/۰۰۰"	مقدار یومان ویتنی
-۲/۸۲۵	مقدار Z
۰/۰۰۵	معنی‌داری (دو دامنه)

"معنی‌داری رابطه در سطح ۰/۰۱"

طبق نتایج تحلیلی آزمون یومان ویتنی که در جدول ۱۰ آمده‌است مشاهده می‌شود با استناد به مقدار آزمون Z (-۲/۸۲۵) که در سطح خطای کوچک‌تر از ۰/۰۱ معنی‌دار است ($sig=0/005<0/01$)، می‌توان گفت با اطمینان ۰/۹۹ به لحاظ آماری بین دانشجویان دختر و پسر از نظر میزان کاربست شبکه‌های اجتماعی تفاوت معنی‌دار وجود دارد؛ بدین معنی که دانشجویان دختر و پسر از نظر میزان استفاده در شرایط متفاوت با هم قرار دارند. همچنین بررسی میانگین رتبه‌ها نشان می‌دهد که دانشجویان پسر (با میانگین ۱۶۵/۹۱) بیشتر از دانشجویان دختر (با میانگین ۱۳۶/۶۲) از شبکه‌های اجتماعی مجازی استفاده می‌کنند.

آیا نوع کاربست شبکه‌های اجتماعی مجازی در بین دانشجویان دختر و پسر متفاوت است؟ با توجه به اینکه سؤال شامل متغیر اسمی چند سطحی نوع کاربست شبکه‌های مجازی بوده و به بررسی آن در دو گروه مستقل دختر و پسر می‌پردازد و از نوع مقایسه‌ای است، با آزمون آماری موزس مورد تحلیل قرار گرفت.

جدول ۱۱ مقایسه نوع کاربست شبکه‌های اجتماعی در بین دانشجویان دختر و پسر

نوع استفاده	
"۱۸۴"	مقدار معمولی گروه کنترل
۰/۰۰۰	معنی‌داری (یک دامنه)
"۱۸۴"	مقدار پیراسته گروه کنترل
۰/۰۰۰	معنی‌داری (یک دامنه)

"معنی‌داری در سطح ۰/۰۱"

همان‌طور که در جدول ۱۱ آمده‌است، مشاهده می‌شود که مقدار معمولی گروه کنترل برابر با ۱۸۴ و مقدار پیراسته (trimmed) آن نیز برابر ۱۸۴ است. از آنجا که سطح معنی‌داری هر دو مقدار کوچک‌تر از ۰/۰۱ است ($sig=0/00<0/01$)، پس با اطمینان ۰/۹۹ درصد می‌توان گفت دانشجویان دختر و پسر از نظر نوع کاربست شبکه‌های اجتماعی مجازی با یکدیگر دارای تفاوت معنی‌دار هستند.

آیا میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی در بین دانشجویان با عملکردهای تحصیلی مختلف، متفاوت است؟

برای قرار دادن دانشجویان در گروه‌هایی با عملکرد تحصیلی مختلف، سه گروه شامل دانشجویان مشروطی (دارای معدل کل کمتر از ۱۴)، دانشجویان با عملکرد تحصیلی متوسط (۱۴ تا ۱۷) و دانشجویان معدل الف (معدل کل ۱۷ به بالا) در نظر گرفته شد. به دلیل اینکه متغیر وابسته میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی دارای توزیع نرمال نبود و همچنین سؤال از نوع تفاوتی چندگروهی مستقل است، برای تحلیل استنباطی این فرضیه از آزمون ناپارامتریک کروسکال والیس بهره گرفته شد.

جدول ۱۲ مقایسه میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی در بین دانشجویان با عملکرد تحصیلی مختلف (ضعیف، متوسط، خوب)

میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی	
۰/۴۰۸	مقدار کای اسکوئر
۲	درجه آزادی
۰/۸۱	معنی‌داری

طبق جدول ۱۲، نتیجه تحلیل استنباطی نشان می‌دهد، مقدار آزمون کای اسکوئر (۰/۴۰۸) در هیچ‌کدام از سطوح خطای کوچک‌تر از ۰/۰۱ و کوچک‌تر از ۰/۰۵ معنی‌دار نیست ($sig=0/81>0/05$)؛ بنابراین به لحاظ آماری، در میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی دانشجویان با عملکرد تحصیلی خوب، متوسط و ضعیف، تفاوت وجود ندارد. به بیان دیگر دانشجویان (چه آنهایی که به لحاظ تحصیلی عملکرد خوبی ندارند و معدل کل آنها کمتر از ۱۴ است و چه دانشجویان دارای عملکرد تحصیلی متوسط با معدل کل بین ۱۴ تا ۱۷ و چه دانشجویان دارای وضعیت و عملکرد تحصیلی خوب) شرایط مساوی و یکسانی از لحاظ میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی دارا هستند و با هم تفاوت معنی‌دار ندارند. آیا نوع کاربست شبکه‌های اجتماعی مجازی در بین دانشجویان با عملکردهای تحصیلی مختلف، متفاوت است؟

به دلیل اینکه سؤال مذکور دارای متغیر مستقل ترتیبی و متغیر وابسته اسمی چند سطحی است، همچنین به دلیل اینکه از نوع مقایسه‌ای چند گروه مستقل است، جهت تحلیل آن از آزمون ناپارامتریک جان‌خیر استفاده شده است. در این سؤال وضعیت عملکرد تحصیلی دانشجویان (معدل کمتر از ۱۴ یا مشروطی، معدل بین ۱۴ تا ۱۷ و معدل الف یا معدل بالای ۱۷) که همان سه وضعیت خوب، متوسط و ضعیف است، متغیر مستقل و نوع کاربست شبکه‌های اجتماعی مجازی (علمی و پژوهشی، سرگرمی و تفریح، حرفه‌ای و جست‌وجوی شغلی) متغیر وابسته است.

جدول ۱۳ مقایسه نوع کاربرست شبکه‌های اجتماعی در بین دانشجویان با معدل‌های مختلف

نوع استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی	
تعداد سطوح متغیر معدل دانشجویان	۳
فراوانی	۱۶۹
مقدار جان‌خبر معمولی	۳۲۵۹/۰۰۰
میانگین	۳۶۰۸/۰۰۰
انحراف استاندارد	۲۸۴/۰۳
مقدار استاندارد جان‌خبر	-۱/۲۲
معنی‌داری (دو دامنه)	۰/۲۱

نتایج تحلیل آزمون جان‌خبر در جدول ۱۳ آمده است. همان‌طور که مشاهده می‌شود نوع استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی در بین دانشجویان با عملکرد تحصیلی مختلف (خوب، متوسط، ضعیف) در هیچ‌یک از سطوح اطمینان ۰/۹۹ و ۰/۹۵ دارای تفاوت معنی‌دار نیست ($\text{sig}=0/21>0/05$). به بیان دیگر می‌توان گفت تمامی دانشجویان، چه افرادی که معدل کمتر از ۱۴ دارند و چه دانشجویانی که دارای معدل ۱۴ تا ۱۷ هستند و چه دانشجویان دارای معدل الف، شبکه‌های اجتماعی مجازی را با سه هدف مطرح شده (سرگرمی، استفاده علمی و پژوهشی، حرفه‌ای و جست‌وجوی شغلی) به کار می‌گیرند و از این لحاظ باهم تفاوت معنی‌دار ندارند.

آیا بین آگاهی و اطلاع از شبکه‌های اجتماعی مجازی و میزان استفاده از آنها رابطه وجود دارد؟ با توجه به اینکه متغیر آگاهی از شبکه‌های اجتماعی مجازی دارای مقیاس ترتیبی است (خیلی کم تا خیلی زیاد) و سؤال از نوع رابطه‌ای است، جهت تحلیل آن از آزمون ناپارامتریک اسپیرمن استفاده شد.

جدول ۱۴ همبستگی متقابل آگاهی از شبکه‌های اجتماعی و میزان استفاده از آنها

میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی	آگاهی از شبکه‌های اجتماعی مجازی	زیر مقیاس‌ها
۰/۷۱۹"	۱	آگاهی از شبکه‌های اجتماعی مجازی میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی

"معنی‌داری رابطه در سطح ۰/۰۱"

همان‌طور که در جدول ۱۴ آمده است، مشاهده می‌شود که رابطه بین آگاهی از شبکه‌های اجتماعی مجازی و میزان استفاده از آنها با اطمینان ۰/۹۹ معنی‌دار است. به زبان ساده‌تر، هر چه میزان آگاهی از شبکه‌های اجتماعی مجازی در بین دانشجویان بیشتر باشد، به همان اندازه استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی نیز بیشتر است و هر چه از میزان اطلاع و آگاهی دانشجویان از شبکه‌های مجازی کاسته می‌شود، مقدار استفاده از شبکه‌ها نیز کاهش پیدا می‌کند.

بحث و نتیجه گیری

از آنجایی که بخش عمده کاربران شبکه‌های اجتماعی مجازی را نوجوانان و جوانان تشکیل می‌دهند و حضور گسترده دانشجویان در شبکه‌های اجتماعی، فرصت بی‌نظیری را برای پیگیری تأثیرات کاربست این رسانه بر عملکردهای تحصیلی و قابلیت‌های آنان فراهم آورده‌است، تحقیق حاضر با هدف بررسی اهداف و انگیزه دانشجویان از کاربست شبکه‌های اجتماعی مجازی و مطالعه مقایسه‌ای آنها انجام گرفت. می‌توان گفت بخشی از فرایند انتقال دانش می‌تواند از طریق شبکه‌های اجتماعی دنبال شود. در محیط‌های دانشگاهی نیز این فرایند به شکل جدی‌تری قابل پیگیری است. شبکه‌های اجتماعی آکادمیک، اکنون دانشجویان، اساتید و پژوهشگرانی را از سراسر دنیا در موضوعات متنوع در محیط مجازی گرد هم آورده‌اند. علاوه بر آموزش‌های رسمی و دانشگاهی، شبکه‌های اجتماعی بستر مناسبی برای پیگیری آموزش‌های عمومی و انتقال تجارب کاری و ... به همه شهروندان نیز به حساب می‌آیند. اگر نقش رسانه‌های جمعی و امروزه شبکه‌های اجتماعی مجازی را در ایجاد نگرش و دیدگاه‌ها فراموش نکنیم و در نظر داشته باشیم که بخشی از فعالیت‌های این قبیل رسانه‌ها، بیان، توسعه و پخش نظرات و تجارب و ایده‌ها بر اساس روابط درون‌سازمانی خود است، می‌توانیم به این امر اذعان داشته باشیم که این‌گونه جوامع مجازی قدرتی هستند که مناسبات اجتماعی حاکم میان افراد را تغییر می‌دهند و ارتباط‌هایی که توسط این فضاها مجازی شکل می‌گیرد و به سرعت توسعه می‌یابند، در زندگی تحصیلی و کاری و ... افراد تغییرات شگرفی را باعث می‌شوند.

شبکه‌های اجتماعی به‌مثابه پدیده‌ای نوین از نسل جدید وب، توانسته‌است با بهره‌گیری از فناوری‌های نوین ارتباطی، آرمان‌های انسانی را در همه حوزه‌ها گسترش دهد؛ به‌طوری که با توجه به برخورداری از ظرفیت‌های مناسب، شرایط را برای توسعه در تمام ابعاد اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و سیاسی ایجاد می‌کند. شبکه‌های اجتماعی با اتکای به ظرفیت فرامتنی خود از گردآوری، سازمان‌دهی، ذخیره‌سازی و نشر اطلاعات در اشکال صوت، تصویر و متن و رقم مبتنی بر ابزار رایانه‌ای و مخابراتی بهره می‌برند. مسئله اصلی اینجاست که به‌رغم تمامی مزایا و معایبی که در کاربرد شبکه‌های اجتماعی مطرح است، باید اذعان داشت که بسیاری از جنبه‌های فضای شبکه‌های اجتماعی مجازی و پایگاه‌هایی که در قالب رسانه‌های اجتماعی کار می‌کنند، هنوز ناشناخته و مکتوم مانده‌است. با توجه به اهمیت رسانه‌های نوین اجتماعی که به‌عنوان جزء جدایی‌ناپذیر در توسعه جامعه ارتباطی نقش ایفا می‌کنند، نگاه‌های متفاوتی در دسترسی و مدیریت فضای شبکه‌های اجتماعی وجود دارد. از این‌رو به‌نظر می‌رسد شناخت صورت مسئله و چستی رسانه‌های نوین اجتماعی و بررسی تأثیرات آنها در قابلیت‌های مختلف افراد می‌تواند در بهره‌مندی از ابزارهایی که آثار مثبت و منفی آن به چگونگی تربیت و آگاهی هرچه بیشتر کاربران نهفته‌است، مؤثر افتد. از این منظر شناخت و درک شبکه‌های اجتماعی مجازی، از مهم‌ترین گام‌هایی است که برای استفاده حداکثری از ظرفیت رسانه‌های اجتماعی در جهت منافع جامعه می‌توان برداشت. لذا به‌نظر می‌رسد بیش از گذشته نیازمند

تولید اطلاعات و آگاهی‌های سودمند برای ایجاد شناختی عمیق و نه سطحی از میزان گرایش افراد به این فضاهای مجازی، علل گرایش به شبکه‌های مجازی، سازوکار محتوا و متن‌ها و تأثیر کاربست فضاهای شبکه‌ای با استفاده از روش‌های پژوهشی علمی هستیم. از این‌رو مطالعه حاضر به طرح موضوع شبکه‌های اجتماعی مجازی و شناخت و تحلیل آنها از دید صاحب‌نظران این حوزه پرداخته تا نسبت به جنبه‌های مختلف این پدیده در حال فراگیری در بین جوانان و دانشگاهیان شناخت بهتری ایجاد شود و متناسب با شرایط و ضوابط اجتماعی، در جهت توسعه فردی و جمعی دانشجویان مورد استفاده قرار گیرد.

جامعه آماری این پژوهش را دانشجویان تحصیلات تکمیلی در مقطع کارشناسی ارشد دانشگاه‌های تهران، علامه طباطبایی، شهید بهشتی و دانشگاه محقق اردبیلی در سال تحصیلی ۱۳۹۳-۱۳۹۲ در رشته‌های مختلف تشکیل می‌داد.

نتایج تحلیل توصیفی داده‌ها نشان داد اکثر دانشجویان بررسی شده از شبکه‌های اجتماعی مجازی عمومی و امکانات آن با اهداف مختلف تعامل با دوستان، اهداف علمی و پژوهشی، سرگرمی، فعالیت‌های حرفه‌ای و مواردی از این دست استفاده می‌کنند. این یافته با نظر بوید و الیسون (۲۰۰۹) مبنی بر اینکه وجود شبکه‌های اجتماعی در راستای برآوردن اهداف ارتباطی جوامع، ارائه راهنمایی و حمایت از کاربران جدید، ارائه اطلاعات مفید و فرصت‌هایی برای رشد و توسعه شخصی، با نظر هنسن و همکاران (۲۰۱۱) مبنی بر اینکه دانشجویان دانشگاه‌های مختلف از شبکه‌های اجتماعی به‌عنوان ابزاری ارتباطی استفاده می‌کنند، با نظر هامپتون و ولمن (۲۰۰۳) که بیان کرده‌اند مهم‌ترین تأثیر استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی حفظ و ارتقای روابط گذشته است، با نظر والتر و پارکس (۲۰۰۲) مبنی بر اینکه شبکه‌های اجتماعی مجازی در شکل‌گیری روابط جدید بین فردی دارای نقش هستند، با نظر پمپک و همکاران (۲۰۰۹) مبنی بر اینکه فعالیت و عضویت در شبکه‌های اجتماعی مجازی سبب تسهیل ارتباط با دوستان می‌شود، با یافته مازمن و یاسمین (۲۰۱۰) مبنی بر اینکه امکاناتی از قبیل به‌روز رسانی سریع اطلاعات، آنالیز و به اشتراک‌گذاری اطلاعات روزانه افراد، ایجاد رابطه‌های خودجوش میان افراد، پشتیبانی از یادگیری غیررسمی به‌وسیله تعاملات و ارتباطات میان افراد و راحتی ارائه محتواهای آموزشی همگی دلایلی هستند که موجب شده‌اند تا شبکه‌های اجتماعی از قبیل فیس‌بوک، فریندستر، یوتیوب، فلیکر و ... با استقبال فراوانی روبه‌رو شوند، با یافته پژوهش انجام شده توسط سایت اندرسون انالیتیکس (۲۰۰۹) به نقل از کاشانی، زارع، (۱۳۹۱) که نشان داد کاربران به‌منظور تماس با دوستان، سرگرمی، تماس با خانواده، تماس با همکلاسی‌ها، تماس با شبکه کاری، جست‌وجوی شغلی، توسعه کسب‌وکار و سایر هدف‌ها از شبکه‌های اجتماعی مجازی استفاده می‌کنند، با یافته تحقیق جویسون (۲۰۰۸) که در طی مطالعه‌اش تعیین کرد که "حفظ تماس" دلیل اصلی استفاده افراد از شبکه‌های اجتماعی از جمله فیس‌بوک است، با یافته تحقیق پمپک و همکاران (۲۰۰۹) مبنی بر اینکه دانشجویان از فیس‌بوک جهت برقراری و ابقای ارتباط با خانواده و دوستان استفاده می‌کنند، با نتایج مطالعه هایبرگر و هارپر (۲۰۰۸) که نشان داده‌اند دانشجویان از وب‌گاه‌های

شبکه‌های اجتماعی مجازی به‌عنوان اصلی‌ترین روش ارتباطی استفاده می‌کنند، با یافته‌ی برویگر (۲۰۱۳) مبنی بر اینکه در بسیاری از اوقات نیاز به ابقای ارتباط با دوستان، خانواده، همفکران و ... انگیزه‌ای برای دانشجویان جهت استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی به‌ویژه فیس‌بوک است، با یافته‌ی لویس و همکاران (۲۰۰۸) مبنی بر اینکه افراد برای سرگرمی، نیازهای اطلاعاتی، معاشرتی، کنجکاوی، رهایی، تعامل اجتماعی و گذران وقت در این فضا حضور می‌یابند، با یافته‌ی سدیر و ایشی (۲۰۰۹) مبنی بر اینکه کاربران شبکه‌های اجتماعی مجازی نیازهای بین فردی، تماس اجتماعی، هویت شخصی و نیازهای راهنمایی یا اطلاعاتی خود را مرتفع می‌کنند، با نتایج مطالعه‌ی نامسو پارک و همکاران (۲۰۰۹) مبنی بر اینکه مشارکت و فعالیت دانشجویان در شبکه‌های اجتماعی مجازی از جمله فیس‌بوک برای ارضای چهار نیاز اساسی اجتماعی بودن، تفنن و سرگرمی، شناخت خویش و کسب اطلاعات است، با یافته‌ی کیم و یان (۲۰۰۸)، جوینسون (۲۰۰۸)، بوید (۲۰۰۷)، مبنی بر اینکه مواردی همچون ارتباط با سایرین، یادگیری قوانین اجتماعی، تفریح و سرگرمی و انتقال تجربیات از مهم‌ترین دلایل استفاده افراد از این گونه شبکه‌ها است، با یافته‌ی ایمهوف و همکاران (۲۰۰۷) که نشان داده‌اند استفاده‌ی مردان از شبکه‌های اجتماعی مجازی قبل از هر چیز به‌خاطر سرگرمی و جست‌وجو و تحقیق است، با یافته‌ی قره‌خانلو، کریم‌زادگان مقدم و پيله‌ور (۱۳۹۰) که نشان دادند ۳۵/۶ درصد افراد با شبکه‌های اجتماعی مجازی آشنا نیستند، ۲۴/۶ درصد آشنا هستند ولی استفاده نکرده‌اند، ۲۴/۹ درصد گاهی استفاده می‌کنند و ۱۵ درصد اغلب استفاده می‌کنند، با یافته‌ی کاشانی و زارع (۱۳۹۱) مبنی بر اینکه در ایران ۸/۳ درصد کاربران جهت گفت‌وگو با دوستان از شبکه‌های مجازی از جمله فیس‌بوک استفاده می‌کنند، با یافته‌ی کوثری (۱۳۸۶) که نشان داد حوزه‌های موسیقی، فیلم، ادبیات غیربومی و نیز اجتماع‌های هنری- ادبی، سرگرمی- تفریحی و غیره مورد توجه اعضا بوده و دوست‌یابی و یافتن شریک زندگی مهم‌ترین علت پیوستن کاربران ایرانی به شبکه‌ی اجتماعی اورکات است، با یافته‌ی شهابی و بیات (۱۳۹۱) که نشان دادند کاربردهایمانند کسب توانمندی‌های روز، سرگرمی و تفریح، اطلاع‌یابی و اطلاع‌رسانی، بروز خود واقعی و تخلیه‌ی عاطفی و تقویت و توسعه‌ی ارتباطات اجتماعی از مهم‌ترین دلایل عضویت کاربران در شبکه‌های اجتماعی مجازی است، با یافته‌ی ضیایی‌پرور و عقیلی (۱۳۸۹) که نتیجه‌گیری کرده‌اند شبکه‌های مجازی به دلیل تکثر و تنوع محتوایی و قابلیت‌های متعدد نرم‌افزاری و اینترنتی با استقبال وسیعی توسط کاربران مواجه شده‌اند، همچنین با یافته‌ی ایشان مبنی بر اینکه برای اغلب کاربران اینترنت در ایران، شبکه‌های اجتماعی مجازی علاوه بر کارکرد دوست‌یابی، کارکرد کسب اطلاعات و اخبار، سرگرمی و قابلیت‌های شبکه‌سازی را نیز دارد، با یافته‌ی مطالعه‌ی اخوتی و همکاران (۱۳۹۰) که نشان دادند افراد از وب ۲ به‌منظور اشتراک‌گذاری عکس‌ها یا فایل‌ها و دانلود آنها، انتشار یا دانلود پادکست‌ها، کاربردهای نرم‌افزارهای بوک مارکینگ اجتماعی وب ۲، استفاده می‌کنند و همچنین از بین ابزارهای وب ۲، وب‌نوشت‌ها و ویکی‌ها و فیس‌بوک بیشترین آشنایی و استفاده را بین دانشجویان داشته‌است، عمده‌ترین دلیل استفاده از ابزارهای وب ۲ به‌منظور سرگرمی و یا در کنار سرگرمی اهداف دیگری همچون

آموزش، پژوهش و ارتباط با دیگران بوده است و با یافته جوادنی‌نیا و همکاران (۱۳۹۱) مبنی بر اینکه افراد از شبکه‌های مجازی با هدف استفاده از تجربیات سایرین، ارتباط با دوستان قبلی، پیدا کردن دوست جدید، ارتباط با دوستان کنونی، سرگرمی، اشتراک‌گذاری تصاویر و آموزش از شبکه‌های اجتماعی استفاده می‌کنند، همخوان است. با توجه به افزایش روزافزون انواع شبکه‌های اجتماعی مجازی و بهبود یافتن خدمات و امکانات آنها و همچنین افزایش محبوبیت این شبکه‌ها در بین همه افراد و دارا بودن قابلیت‌های مختلف استفاده از شبکه‌های مجازی همخوانی مذکور منطقی به نظر می‌رسد.

در نتیجه تجزیه و تحلیل سؤال دوم مشاهده شد که میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی در بین دانشجویان دختر و پسر با هم تفاوت معنی‌دار دارد و در این زمینه دانشجویان پسر بیشتر از دانشجویان دختر از شبکه‌های اجتماعی مجازی استفاده می‌کنند. این یافته از لحاظ تفاوت میان جنسیت در میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی با نتیجه مطالعه تامپسون و لوهید (۲۰۱۲) مبنی بر اینکه میزان استفاده زنان و مردان از شبکه‌های اجتماعی مجازی از جمله فیس‌بوک متفاوت است همخوان است؛ اما از لحاظ اینکه پسران بیشتر از دختران از شبکه‌های مجازی استفاده می‌کنند با نتیجه مطالعه تامپسون و لوهید (۲۰۱۲) مبنی بر اینکه ۶۲ درصد زمانی را که زنان از اینترنت استفاده می‌کنند از فیس‌بوک به‌عنوان یک شبکه اجتماعی مجازی استفاده می‌کنند و مردان ۴۴ درصد زمانی را که از اینترنت استفاده می‌کنند از شبکه‌های اجتماعی مجازی استفاده می‌کنند ناهمخوان است. به نظر می‌رسد تفاوت مذکور ناشی از این باشد که مطالعه تامسون و لوهید (۲۰۱۲) در جامعه زنان و مردان به صورت عموم انجام گرفته است و بنابراین وجود تفاوت در نوع جامعه‌های آماری این دو تحقیق ناهمخوانی مذکور را ناشی شده است.

در نتیجه تجزیه و تحلیل سؤال سوم مشاهده شد که نوع استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی بین دانشجویان دختر و پسر تفاوت معنی‌دار دارد. این یافته با نتیجه مطالعه بوید (۲۰۰۷) مبنی بر اینکه جنسیت بر مشارکت کاربران در شبکه‌های اجتماعی تأثیر می‌گذارد، لارسن (۲۰۰۹) مبنی بر اینکه پسران و دختران در کاربست شبکه‌های مجازی دارای تفاوت‌هایی هستند، با نتایج تحقیقات مازمن و یاسمین (۲۰۱۱) و جکسون و همکاران (۲۰۰۸) مبنی بر اینکه ترجیحات و اولویت‌های کاربست و استفاده از اینترنت و شبکه‌های اجتماعی مجازی در مردان و زنان از جنبه‌های مختلف، تفاوت دارد و برای دختران شبکه‌های اجتماعی توانایی برقراری ارتباط اجتماعی در زمینه اصلی‌ترین ارتباط شخصی‌شان را فراهم می‌کنند و برای مردان اینترنت و شبکه‌های مجازی یک منبع ارزشمند جهت سرگرمی، یافتن اطلاعات و تجارت فراهم می‌آورد، با یافته تحقیق ایمهوف و همکاران (۲۰۰۷) مبنی بر اینکه نوع کاربست شبکه‌های اجتماعی مجازی در بین افراد مذکر و مؤنث متفاوت است و مردان از شبکه‌های اجتماعی مجازی قبل از هر چیز به خاطر سرگرمی و جست‌وجو و تحقیق استفاده می‌کنند، همخوان است.

طبق تحلیل سؤال چهارم مشاهده شد که دانشجویان با عملکردهای تحصیلی مختلف (خوب، متوسط و ضعیف)، از نظر میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی با هم تفاوت معنی‌دار ندارند. این یافته با نتیجه مطالعه جوادنی‌ا و همکاران (۱۳۹۱) مبنی بر اینکه دانشجویان با معدل و عملکرد تحصیلی پایین‌تر نسبت به دانشجویان با عملکرد و معدل بالاتر، بیشتر از شبکه‌های اجتماعی مجازی استفاده می‌کنند، ناهمخوان است. با توجه به اینکه تحقیق جوادنی‌ا و همکاران (۱۳۹۱) در جامعه دانشگاهی علوم پزشکی انجام گرفته‌است، به نظر می‌رسد تفاوت در نتایج دو مطالعه حاکی از تفاوت در جامعه مورد مطالعه‌شان باشد.

طبق تحلیل سؤال پنجم مشاهده شد که نوع کاربری شبکه‌های اجتماعی مجازی در بین دانشجویان دارای معدل‌های مختلف (مشروطی، معدل ۱۴ تا ۱۷ و معدل الف) دارای تفاوت معنی‌دار نیست. با توجه به اینکه انواع شبکه‌های اجتماعی در بین همه جوانان با استقبال روبه‌رو شده‌است و هر کدام از شبکه‌های مجازی دارای کارکردها و امکانات متنوعی هستند که به راحتی توسط هر کسی قابل استفاده‌است، یافته حاضر مبنی بر اینکه همه دانشجویان از همه نوع کاربری شبکه‌های اجتماعی مجازی استفاده می‌کنند و در این زمینه تفاوتی با هم ندارند، منطقی به نظر می‌رسد.

طبق تجزیه و تحلیل سؤال ششم مشاهده شد که بین آگاهی و اطلاع دانشجویان از شبکه‌های اجتماعی مجازی و میزان استفاده از این شبکه‌ها رابطه معنی‌دار وجود دارد. به این معنی که هر چه آگاهی از شبکه‌های اجتماعی مجازی و امکانات آنها در دانشجویان بیشتر باشد، به همان اندازه استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی بیشتر است و هر چه میزان آگاهی کمتر می‌شود، میزان کاربری شبکه‌های مجازی نیز کاهش می‌یابد. نظر به اینکه داشتن اطلاع و آگاهی از ابعاد منفی و مثبت و کارکردهای مختلف یک پدیده یا رسانه می‌تواند بر گرایش افراد به استفاده از یک رسانه مؤثر افتد و از سوی دیگر عدم اطلاع و آگاهی از کارکرد یک رسانه باعث انکار و رد آن رسانه شود، یافته حاضر منطقی و معقول به نظر می‌رسد.

با توجه به اینکه تحقیق حاضر نشان داد درصد زیادی از افراد در شبکه‌های اجتماعی مجازی عضو هستند و یا از خدمات آنها استفاده می‌کنند، پیشنهاد می‌شود با رویکردی واقع‌گرایانه به این امر توجه شود چراکه کاربران جوان شبکه‌های اجتماعی مجازی در سال‌های آینده ارکان اصلی فرهنگ کشور را در دست خواهند گرفت و متولی پرورش نسل آینده خواهند بود. لذا به دور از بسته‌اندیشی می‌توان پذیرفت که رابطه دانشجویان در بستر شبکه‌های اجتماعی مجازی تغییر کرده‌است و جامعه باید بتواند مجال حضور، عرضه و کُنشگری جوانان و دانشجویان را در تنوع فرهنگی خود ذیل یک نظام متعارف فراهم سازد. در این راستا انجام تحقیقات بیشتر به‌منظور برنامه‌ریزی و سیاستگذاری برای دانشجویان و جوانان پیرامون محافل، پاتوق‌ها و جایگاه‌هایی که دوستی‌ها، صمیمیت‌ها و مشارکت‌ها شکل بگیرند و با یکدیگر به تعامل و تبادل ایده‌ها و تجارب علمی و پژوهشی بپردازند، ضروری است. علاوه بر این تحقیق حاضر نشان داد نوع استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی در بین دانشجویان دختر و پسر متفاوت است؛ به طوری که پسران در

کاربست علمی و پژوهشی میانگین بالاتری را به دست آوردند و دختران در انجام فعالیت‌های حرفه‌ای و جست‌وجوی شغلی در کاربست شبکه‌ها میانگین بالاتری دارند. از این رو پیشنهاد می‌شود مطالعات بیشتری در این زمینه انجام گیرد و علل تفاوت در اهداف و گرایش دختران و پسران به شبکه‌های اجتماعی مجازی مشخص شود تا در نهایت اطلاعات مفید و جامعی جهت برنامه‌ریزی و سامان‌دهی استفاده از این شبکه‌ها به دست آید. همچنین پژوهش حاضر نشان داد که دانشجویان بیشتر از شبکه‌های اجتماعی خارجی استفاده می‌کنند و از بین شبکه‌های اجتماعی مجازی خارجی نیز شبکه اجتماعی فیس‌بوک بیش‌ترین تعداد کاربر را در بین دانشجویان دارا است، از این رو پیشنهاد می‌شود در مورد علل گرایش دانشجویان به این شبکه و تأثیر آن بر عملکرد تحصیلی و دانشگاهی دانشجویان تحقیق صورت گیرد.

منابع

- اخوتی، مریم؛ رضا اکبرنژاد؛ فرزانه ذوالعلی (۱۳۹۰)، *فناوری وب ۲ در آموزش پزشکی: استفاده از فناوری‌های وب ۲ توسط دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی کرمان*، اولین کنگره کاربرد فناوری اطلاعات در سلامت، مازندران، دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی.
- اسدی، سعید (۱۳۹۰)، *تحلیل شبکه‌های اجتماعی مجازی و کاربرد آن در علم‌سنجی*، تهران، پژوهشگاه علوم و فناوری اطلاعات ایران.
- افراسیابی، محمداصداق (۱۳۹۲)، *مطالعات شبکه‌های اجتماعی و سبک زندگی جوانان*، تهران، انتشارات سیمای شرق.
- جوادی‌نیا، علیرضا؛ مرتضی عرفانیان؛ محمدرضا عابدینی؛ بیتا بیجاری (۱۳۹۱)، "تأثیر استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی بر عملکرد تحصیلی دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی بیرجند"، *مجله ایرانی آموزش در علوم پزشکی*، ۱۲.
- سراجی، فرهاد (۱۳۹۰)، *کاربرد ابزارهای اینترنتی در آموزش و پژوهش*، تهران، انتشارات آبیژ.
- سراجی، فرهاد؛ جوادی‌حامی (۱۳۹۲)، "قابلیت‌های اینترنت امکانی برای تسهیل و تقویت پژوهش‌های تربیتی"، *مجله میدیا*، ۴ (۱).
- سعیدی‌پور، بهمن؛ مرجان معصومی‌فرد؛ میترا معصومی‌فرد (۱۳۹۲)، "بررسی رابطه منبع کنترل، سبک‌های یادگیری و یادگیری خودتنظیم با موفقیت تحصیلی دانشجویان دوره‌های آموزشی برخط"، *دو فصلنامه علمی-پژوهشی دانشگاه شاهد (پژوهش‌های آموزش و یادگیری)*، سال بیستم، شماره ۲.
- سلیمانی‌پور، روح‌الله (۱۳۹۰)، "شبکه‌های اجتماعی فرصت‌ها و تهدیدها، ره‌آورد نور" (نشریه اطلاع‌رسانی آموزش و مطالعات رایانه‌ای علوم اسلامی)، شماره ۳۱.
- شهابی، محمود؛ قدسی بیات (۱۳۹۱)، "شبکه‌های اجتماعی مجازی و کاربران جوان: از تداوم زندگی واقعی تا تجربه جهان‌وطنی"، *فصلنامه مجلس و راهبرد*، سال نوزدهم، شماره ۶۹.
- ضیایی‌پرور، حمید؛ سیدوحید عقیلبی (۱۳۸۹)، "بررسی نفوذ شبکه‌های اجتماعی مجازی در میان کاربران ایرانی"، *فصلنامه رسانه*، سال بیستم، شماره ۴ (پیاپی ۸۰).
- قره‌خانلو، مهدی؛ داوود کریم‌زادگان مقدم، عبدالحمید پیله‌ور (۱۳۹۰)، "بررسی میزان آشنایی جامعه دانشگاهی با خدمات وب ۲"، به‌منظور امکان‌سنجی بهره‌گیری از کتابخانه دانشگاهی ۲، چهاردهمین کنفرانس دانشجویی مهندسی برق ایران، کرمانشاه، دانشگاه صنعتی.
- کاشانی، مجید؛ سمیه زارع (۱۳۹۱)، "مطالعه جمعیت‌شناختی شبکه‌های اجتماعی مجازی با تأکید بر کاربران فیس‌بوک در ایران"، *نشریه علوم اجتماعی*، سال شانزدهم، شماره ۸.

کوثری، مسعود (۱۳۸۶)، جهان فرهنگی کاربران ایرانی در شبکه دوست‌یابی اورکات، تهران، پژوهشگاه فرهنگ، هنر و ارتباطات وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی.

- Ahmed, A. (2011), Social networking sites and its popularity. *International Journal of Research and Reviews in Computer Science*, 2 (2).
- Ashraf, J. A., Zaidieh, Y. (2012), The Use of Social Networking in Eeducation: Challenges and Opportunities. *World of Computer Science and Information Technology Journal (WCSIT)*, 2 (1).
- Boyd, D. (2007). *Why Youth (Heart) Social Network Sites: The Role of Networked Publics in Teenage Social Life*. USA: Berkman Center for Internet and Society at Harvard University.
- Boyd, D., Ellison, N. (2009), *social network sites: definition, history, scholarship*, Department of Telecommunication, Information Studies, and Media, Michigan State University. From: www.english.illinois.edu.
- Boyd, D., Ellison, N. (2007), Social Network Sites: Definition, History, and Scholarship. *Journal of Computer-Mediated Communication*, 13 (1).
- Brophy, P. (2006), *The International Handbook of Virtual Learning Environments*. The e-Library and Learning.
- Brubaker, E. V. (2013), The Relationship Between Facebook™ Activity and Academic Performance Among African American Students. *A Dissertation Presented in Partial Fulfillment Of the Requirements for the Degree Doctor of Education*, Liberty University, Lynchburg.
- Burak, L. (2012), Multitasking in the university classroom. *International Journal for the scholarship of teaching and learning*, 6 (2).
- Dawley, L. (2007), *The Tools for Successful Online Teaching*. London: Information Science Publishing.
- Ellison, N. B., Lampe, C., Steinfield, C. (2009), FEATURE: Social network sites and society: current trends and future possibilities. *Magazine of Interactions*, 16(1).
- Gemmill, E., Peterson, M (2006), Technology use among college students: Implications for student affairs professionals. *NASPA Journal*, 43 (2).
- Greenhow, C. C., Robelia, B. (2009), Old Communication, New Literacies: Social Network Sites as Social Learning Resources. *Journal of Computer-Mediated Communication*, 14.
- Gremu, C., Halse, M. (2012), *The Educational Value of Integrating a Social Networking Platform and a Learning Management System*. South Africa: Rhodes University.
- Hampton, K., Wellman, B. (2003), Neighboring in Netville: How the Internet Supports Community and Social Capital in a Wired Suburb. *City & Community*, 2(4).
- Hanson, T., Drumheller, K., Mallard, J., McKee, C., Schlegel, P. (2011), Cell phones, text messaging, and Facebook: Competing time demands of today's college students. *College Teaching*, 59 (1).
- Harri oinas, k., Lyytinen, K., Yoo, Y. (2010), social networks and information systems: ongoing and future research streams. *Journal of the association for information systems*, 11.
- Heiberger, G., Harper, R. (2008), Have you facebooked Astin lately? Using technology to increase student involvement. *New Directions for Student Services*, 124.
- Imhof, M., Vollmeyer, R., Beierlein, C. (2007), Computer use and the gender gap: The issue of access, use, motivation, and performance. *Computers in Human Behavior*, 23 (6).
- Jackson, L., Zhao, Y., Kolenic, A., Fitzgerald, H., Harold, R., Von Eye, A. (2008), Race, gender, and information technology use: The new digital divide. *Cyber Psychology & Behavior*, 11(4).
- Jacobsen, W., Forste, R. (2011), The wired generation: Academic and social outcomes of electronic media use among university students. *Cyber Psychology, Behavior, and Social Networking*, 14 (5).
- Java, A., Song, X., Finin, T., Tseng, B. (2007), *Why we Twitter: Understanding microblogging usage and communities*. WebKDD. New York: Association for Computing Machinery.
- Joinson, A. N. (2008), *Looking at, looking up or keeping up with people?: Motives and use of facebook*. New York: Proceedings of CHI08.
- Jones, S., Johnson-Yale, C., Millermaier, S., Seoane Perez, F. (2008), Academic work, the Internet and U.S. college students. *Internet and Higher Education*, 11 (3).
- Junco, R., Cole-Avent, G. (2008), An introduction to technologies commonly used by college students. *New Directions for Student Services*, 24.
- Junco, R., Loken, E., Heiberger. (2011), The effect of twitter on college student engagement and grades. *Journal of Computer Assisted Learning*, 27 (2).
- Kim, Kh., Yun, H. (2008), Cying for me, Cying for us: Relational dialectics in a Korean social network site. *Journal of Computer Mediated Communication*, 13 (1).
- Kirschner, P. A, Karpinski, A. C. (2010), Facebook and academic performance. *Computers in Human Behavior*, 26 (6).
- Larsen, M. C. (2009), *Girls are more preoccupied with photo comments than boys*. Rtrived from: <http://malenel.wordpress.com/category/youth>.
- Lewis, K., Kaufman, J., Gonzalez, M., Wimmer, A., Chrisis, N. (2008), Social Networks Tastes, Ties, and Time. *Social Networks*, 30 (4).
- Mazman, S. G., Yasemin, K. U. (2010), Modeling educational usage of Facebook. *Computers & Education*. 55 (2).
- McLoughlin, C., Lee, M.W. (2007), *Social Software and Participatory Learning: Pedagogical Choices with Technology Affordances in the Web 2.0 era*. Singapore: Centre for Educational Development, Nanyang Technological Universit.
- Moreno, M., Jelenchick, L., Koff, R., Eikoff, J., Diermyer, C., Christakis, D. (2012), Internet use and multitasking among older adolescents: An experience sampling approach. *Computers in Human Behavior*, 28 (4).
- Namsu, P., Kee, K. F., Valenzuela, S. (2009), Being Immersed in Social Networking Environment: Facebook Groups, Uses and Gratifications and Social Outcomes. *Cyber Psychology and Behavior*, 12 (6).

- O'Brien, S. J. (2011), Facebook and other Internet use and the academic performance of college students: *Temple University*.
- Pempek, T., Yermolayeva, Y., Calvert, S. (2009), College students social networking experiences on Facebook. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 30 (3).
- Roblyer, M. D., McDaniel, M., Webb, M., Herman, J., Witty, J. V. (2010), Findings on Facebook in higher education: A comparison of college faculty and student uses and perceptions of social networking sites. *The Internet and Higher Education*, 13 (3) .
- Rozac, J., Pogacnik, M., Kos, A. (2012), Integration of Learning Management Systems with Social Networking Platforms E-learning in a Facebook supported environment. *The Fourth International Conference on Mobile, Hybrid, and On-line Learning*, Valencia, Spain.
- Sampaio, R. (2008), Educar, ensinar e aprender a distancia na era digital: principios basicos, proceedings of the X simposio International de Informática Educativa. *The Asian Conference on Education*, Salamanca.
- Seder, P., Oishi, S. (2009), Ethnic/racial Homogeneity in College Students' Facebook Friendship Networks and Subjective Well-being. *Journal of Research in Personality*, 43 (3).
- Stollak, M., Vandenberg, A., Burklund, A., Weiss, S. (2011), Getting social: The impact of social networking usage on grades among college students. *ASBBS Annual Conference*, Las Vegas.
- Teclahaimanot, B., Hickman, T. (2011), Student-Teacher Interaction on Facebook: What Students Find Appropriate. *Tech Trends*, 55 (3).
- Thompson, L. A., Dawson, K., Ferdig, R., Black, E.W., Boyer, J., Coutts, J., et al. (2008), The Intersection of Online Social Networking with Medical Professionalism. *J Gen Intern Med*, 23 (7).
- Thompson, S., Lougheed, E. (2012), Frazzled by Facebook? An exploratory study of gender differences in social networking communication among undergraduate men and women. *College Student Journal*, 46 (1).
- Walther, J. B., Parks, M. R. (2002), *Cues filtered out, cues filtered in: Computer-mediated communication and relationships*. Handbook of interpersonal communication.
- William, F. P. (2009), *Social networking sites: How to Stay Safe Sites*. Multi-State Information Sharing & Analysis Center (MS-ISAC). From: <http://www.msisac.org>.
- Yedidia, M. J., Gillespie, C. C., Kachur, E., Schwartz, M. D., Öckene, J., Chepaitis, A. E. (2003), Effect of Communications Training on Medical Student Performance. *JAMA*, 290(9).